

TRANSATLANTİK TİCARET VE YATIRIM ORTAKLIĞI'NIN AVRUPA BİRLİĞİ VE AMERİKA BİRLEŞİK DEVLETLERİ'NİN REKABET GÜCÜNE MUHTEMEL ETKİLERİ

THE POTENTIAL IMPACTS OF TRANSATLANTIC TRADE AND INVESTMENT PARTNERSHIP ON THE COMPETITION POWER OF EUROPEAN UNION AND UNITED STATES OF AMERICA

Yrd. Doç. Dr. Deniz Dilara DERELİ¹

ÖZ

Dünya gayri safi milli hasılasının yarısından fazlasına sahip olan Avrupa Birliği ve Amerika Birleşik Devletleri, kendi aralarında Transatlantik Ticaret ve Yatırım Ortaklığı adı altında bir serbest ticaret anlaşması tesis etmek üzere, 2011 yılı itibarıyla Yüksek Seviyeli Çalışma Grubunu oluşturmuşlar ve bu çalışma grubu tarafından ortaya konulan nihai rapor doğrultusunda 2013 yılı itibarıyla müzakereleri başlatmışlardır. 2017 yılında tesis edilmesi planlanan ortaklığın meydana getirilmesindeki temel amaç tarafların rekabet güçlerinin yükseltilmesi ve büyüme hızlarının artırılmasıdır. Bu çalışmada, uzun dönemde geniş ve kapsamlı bir anlaşma ile ticaret hacimlerini artırarak küresel rekabet içerisindeki paylarını daha da artırmayı hedefleyen tarafların bu hedefe yönelik olarak bir araya gelmelerindeki temel nedenler değerlendirilerek meydana getirilecek ortaklığın muhtemel etkileri ortaya konulmaya çalışılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Uluslararası Ticaret, Rekabet, Büyüme.

Jel Kodları: F43, O40.

ABSTRACT

The European Union and the United States of America representing together half of the world GDP established a High Level Working Group in 2011 and began negotiations for a free trade agreement, Transatlantic Trade and Investment Partnership, in the direction of the final report prepared by the Working Group in 2013. One of the underlying rationales in this partnership intended to come into effect in 2007 is to enhance competitiveness of the parties and to improve the growth rates. The parties to the partnership also aim to expand their share in global competition by amplifying their bilateral trade volume in a long run with a comprehensive trade agreement. This article focuses on the motivations of the parties and objectives of the partnership and attempts to evaluate the possible effects of this partnership.

Keywords: International Trade, Competition, Growth.

Jel Codes: F43, O40.

1. GİRİŞ

Dünya ölçeğinde rekabet olgusunun giderek önem kazandığı günümüzde, ülkeler küresel pazarlardan daha fazla pay elde edebilmek için rekabet güçlerini artırma konusunda yoğun çaba içine girmişlerdir. 20. yüzyılın son çeyreğinde dünyadaki ekonomilerin bütünleşmesine ve tek pazar haline gelmesine yol açan hızlı teknolojik gelişmeler, küreselleşme olarak

¹ İstanbul Kültür Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, İktisat Bölümü, d.dereli@iku.edu.tr

adlandırılan değişim sürecinin de belirleyicisi olmuştur. Dünyada siyasi blokların yerini ticari blokların aldığı bu süreçte, mal ve finans piyasaları ulusal sınırları zorlamış ve ülkelerin boyutlarını aşmıştır. Tüm bu gelişmeler çerçevesinde, bir ülkenin refah seviyesini ve ekonomik büyümesini yükseltmesi, ülkenin rekabet gücünü arttırabilmesine bağlanmıştır. (Akiş, 2015:1)

Avrupa Birliği (AB) ve Amerika Birleşik Devletleri (ABD), kendi aralarında tesis etmeyi hedefledikleri Transatlantik Ticaret ve Yatırım Ortaklığı (TTYO) ile ticaret alanlarını genişletmek suretiyle sürdürülebilir bir büyüme elde etmeyi, küresel pazarlardaki rekabet güçlerini yükseltmeyi ve yeni iş ve istihdam olanakları yaratarak refah düzeylerinde artış sağlamayı amaçlamaktadırlar. Bu amaçlara yönelik olarak aralarındaki mal ve hizmet ticaretinin ve bu alanlardaki yatırımların önündeki engellerin azaltılması ve tarafların karşılıklı olarak kamu ihalelerine girebilmelerinin sağlanması gibi odaklar üzerine çalışmalar başlatılmıştır. Bu işbirliği ile dünya ticaretinin de artması, uluslararası ticaret ve doğrudan yabancı sermaye yatırımlarındaki kısıtlamaların kalkması, gümrük ve diğer ticari engellerin azalması beklenmektedir (European Commission, 2013:22).

Bugün gerek AB gerekse ABD'nin içinde bulunduğu büyüme koşulları, Dünya Ticaret Örgütü'nün (DTÖ) ticarete dair konularda sınırlı başarılar elde etmiş olması ve son dönemde DTÖ'nün küresel ticarete herhangi bir gelişme kaydedememesi gibi faktörler, bugün AB ve ABD'nin, geçmişteki ticari işbirliği girişimlerinden daha farklı bir yaklaşım sergilemelerine yol açmıştır. AB ile ABD arasında gerçekleştirilecek bir anlaşma, ticari işbirliğinde yeni bir döneme işaret etmektedir. Ayrıca küresel dünyanın değişen koşulları ve beraberinde artan rekabet baskısı da önemli bir etken olmaktadır. Tesis edilecek bir işbirliği, yeni pazarlarda bir güçlenme fırsatı olarak öne çıkmaktadır. Bu bağlamda TTYO'nun, AB ve ABD'nin, Çin ve Hindistan karşısında kaybettikleri rekabet güçlerini geri kazanmalarına yardım etmesi beklenmektedir (Hübner, 2014:2).

Dünya milli hasılasının yaklaşık yarısına sahip ve global ithalatın yaklaşık %30'unu gerçekleştiren ve birbirlerinin ekonomilerinde 3.7 trilyon dolardan fazla yatırımı olan tarafların dinamik ve karşılıklı yarar sağladıkları ticari ilişkileri, kendi aralarındaki bir takım engellerin varlığı nedeniyle tam potansiyeline henüz ulaşamamıştır. Düşük büyüme hızlarının, istihdamla ilgili sorunların ve gelişmekte olan ekonomilerin artan rekabetçiliğinin gerek kamu sektörü gerekse özel sektörde yarattığı endişe, AB ve ABD'nin ticaret ve yatırım üzerindeki tarifeleri ve tarife dışı engelleri kaldıran ya da azaltan bir yaklaşıma odaklanmalarına neden olmuştur. (Akhtar ve Jones, 2014: 3). Ayrıca son ekonomik sıkıntılar transatlantik ekonomi içerisindeki çalışanların, şirketlerin ve müşterilerin entegrasyonunun önemini ortaya çıkarmıştır. Ekonomik ve finansal krizler, tarafları, borç ve açıkları sürdürülebilir düzeye çekecek, bütçe zorluklarını giderecek ve gelecekte mali manevralar yapılılabilesini sağlayacak entegre olmuş bir transatlantik strateji geliştirilmesine zorlamaktadır (Hamilton ve Shwatz, 2012:2).

TTYO ile pek çok önemli etkinin ortaya çıkması beklenmektedir. Tarafların büyüme hızında bir kaldıraç etkisi yaratması, tarafların yurt içi hasıllarında somut kazançlar ortaya çıkarması öngörülmektedir. TTYO ile ürün çeşitliliğinin artması, ticarete ilişkin maliyetlerinin azalması ve buna bağlı olarak da tüketici fiyatlarının düşmesi beklenmektedir. Ayrıca AB'de özellikle belirli aktörlerin fayda sağlaması söz konusu olacaktır. İhracat odaklı KOBİ'ler, pazar giriş şartlarının iyileştirilmesiyle birlikte ABD'de çok daha kolay faaliyet gösterebilecekler ve karmaşık çifte onay sürecinden geçmek zorunda kalmayacaklardır. Ek olarak TTYO, gelişmekte olan Orta ve Doğu Avrupa ekonomilerine önemli yararlar sağlayacaktır. Buna yönelik olarak yeni teknoloji, bilgi ve sermaye akışlarında ABD'den gerçekleşecek artış, arge yatırımlarının arttırılması ve altyapıda iyileştirmelerin gerçekleştirilmesi hususlarında

önemli katkılarda bulunacak ve ekonomik büyümeye ivme kazandıracaktır. Küresel ölçekte tıkanmış olan çok taraflı ticaret müzakerelerine itici güç olacak olan TTYO, gelecekteki iki taraflı ticari anlaşmalar için de emsal oluşturacaktır (Hübner, 2014:1).

TTYO, ABD'nin açık ticaret politikasının bir parçası olmak ile birlikte diğer serbest ticaret anlaşmalarından büyük ölçüde farklılaşmaktadır. Öncelikle gerek iktisadi boyutu gerek nüfus yoğunluğu boyutu gerekse yatırım boyutu açısından ABD'nin gerçekleştireceği en geniş serbest ticaret anlaşması olma özelliğini taşımaktadır. İkinci olarak düzenlemelerde gerçekleştirilecek ileri derecedeki uyum çalışmaları ve kamu ihalelerini kapsamı bakımından da öne çıkmaktadır. Üçüncü olarak ise TTYO'nun çok taraflı ticaret sisteminde ortak bir yaklaşımın geliştirilmesi suretiyle gelecekteki çok taraflı ticaret görüşmeleri açısından küresel kurallar ve standartlar belirlenmesinde etkili olacağı düşünülmektedir. Bu sayede karşılıklı olarak pazar girişlerinin serbestleştirilmesi, düzenlemelerde ileri dede uyum sağlanması ve gereksiz engellerin kaldırılması ve ileri düzeyde işbirliğinin ve uluslararası standartların oluşturulması mümkün olacaktır (Akhtar ve Jones, 2014:3; European Commission, 2015:1).

2. TRANSATLANTİK TİCARET VE YATIRIM ORTAKLIĞI'NIN KAPSAMI

TTYO ile ticaret ve yatırımların serbestleştirilmesine ve pazarlara erişimin kolaylaşmasına yönelik olarak tarafların tarım ve sanayi ürünlerindeki tarifeleri önemli ölçüde kaldırması, hizmet ticaretinin serbestleşmesi ve yatırım koşullarının düzenlenmesi, kamu ihalelerine giriş engellerinin kaldırılması, ayrıca tarife dışı engellerin önüne geçilmesi ve düzenlemelerin uyumlaştırılması doğrultusunda yeni yol, yöntem ve stratejilerin oluşturulması amaçlanmaktadır. Bu doğrultuda sonuncusu 19-23 Ekim 2015 tarihlerinde gerçekleştirilen görüşmelerde tarifeler ve pazara giriş, kamu ihaleleri, hizmet ticareti, yatırımlar, menşei kuralları, düzenlemelerde uyum, ticaretteki teknik engeller, sağlık ve bitki sağlığı, sektör bazı konular, sürdürülebilir kalkınma, enerji ve işlenmiş ürünlerin ticareti, küçük ve orta büyüklükteki işletmeler, gümrükler ve ticaret kolaylaştırıcı işlemler, fikri mülkiyet hakları, rekabet, kamu işletmeleri ve sübvansiyonlar, devletlerarası uyumsuzluk halleri gibi birçok konuda ayrıntılı görüşmeler gerçekleştirilmiştir.

Transatlantik ticarete ortaklığın tesis edilmesine yönelik çalışmaların başlatılması amacıyla ilk aşamada kurulan Yüksek Seviyeli Çalışma Grubunun 2012 yılı haziran ayında oluşturdukları rapor ile tesis edilecek ortaklığın odakları belirlenmiştir. Buna göre ilk aşamada tarifelerin azaltılması ve kaldırılması, mevzuat ve tarife dışı engellerin düzenlenmesi, hizmetlerin, yatırımların, kamu ihalelerinin, fikri mülkiyet haklarını ve ticaretin basitleştirilmesini, rekabet politikalarını, emek ve çevre konularını içeren 21. yüzyıla dair bir kurallar bütünüünün oluşturulmasını kapsayan bir çerçeve belirlenmiştir. Raporun öne çıkan yönleri ve önerileri TTYO'nun yapılandırılmasının temellerini oluşturmaktadır (Schott ve Cimino, 2013:3,4):

- TTYO, mevzuatları, çok taraflı ticaret ve yatırım konularını içeren kapsamlı bir yap arz etmelidir.
- AB ve ABD arasında daha önce yapılan anlaşmaların ötesine geçen iddialı bir pazar erişim reformu yapılmalıdır. Bu doğrultuda;
 - Tarifelerin büyük çoğunluğunun ivedilikle kaldırılması ve kısa vadede de en hassas tarifelerin bitirilmesi gerekmektedir. Bu durum ise bazı ürünlerdeki tarifelerin aşamalı olarak kaldırılacağı veya kısmen serbestleştirilebileceği, bazı ürünlerin ise tarife reformlarından muaf tutulabileceği anlamına gelmektedir.

- Tarafların bu zamana kadar gerçekleştirdiği ticaret anlaşmalarındaki en yüksek liberalizasyon seviyesini geçen, hizmet taahhütlerini ve hatta yeni pazar erişimini içeren düzenlemeler gerçekleştirilmelidir.
- Mevcut ABD ve AB anlaşmalarında yer alan en kapsamlı yükümlülükleri ve standartları içeren yatırım reformlar gerçekleştirilmeli ve koruyucu önlemler alınmalıdır.
- Kamu ihaleleri ulusal muamele temelinde tüm hükümet seviyelerine genişletilmelidir
- Sağlık ve bitki sağlığı ile ticaretteki teknik engellere ilişkin olarak DTÖ'nün kurallarının genişletilmesi gerekmektedir. Bilimsel uygulamalar ile ihtiyat tedbirleri arasındaki açık kapatılmaya çalışılmalı, test ve sertifikasyon şartları karşılıklı tanınmalı ya da harmonize edilmelidir.
- Gümrükler ve ticareti kolaylaştırıcı işlemler, rekabet politikası, hammadde ve enerji gibi ticaret ilgili alanlarda TTYO çerçevesinde genişletilmiş bir kural yapım ajandası oluşturulmalıdır. Ayrıca fikri mülkiyet hakları gibi AB ve ABD politikalarının ayrıldığı ya da çatıştığı bir çok spesifik konu da kapsama alınmalıdır. Veri gizliliği, coğrafi göstergeler, devlet işletmeleri, yerel içerik şartları gibi rekabet dışı davranış ve rekabet politikaları gibi konularla ilgili farklılıklara da dikkat edilmelidir.
- Sadece ikili ticarete ilişkin değil ayrıca çok taraflı ticaret sisteminin aşamalı olarak güçlenmesine de katkıda bulunacak olan yeni ticaret disiplinlerinin ve kurallarının geliştirilmesi gerekmektedir. Geçmişteki ikili çabaların çok taraflı ticari sisteme zarar verebileceği eleştirisine ilişkin olarak AB ve ABD'nin, yatırım ve yeni ticari konulardaki TTYO hükümlerini, yeni çok taraflı insiyatifler için önemli emsal teşkil edecek ve DTÖ'nün uzun süredir sürüncemede kalan ticaret müzakerelerini canlandırmaya ve tamamlamaya teşvik edecek biçimde şekillendirmeleri gerekmektedir.
- Ticaret ve yatırım konularının kapsamlı şekilde ele alınmasının yanı sıra, belirgin kısıtlar da söz konusudur. Özellikle, iklim değişikliği politikaları (örneğin Avrupa Birliği'nin hava araçları emisyon cezaları), tarımsal teşvikler ve Boeing-Airbus sübvansiyonu anlaşmazlıkları gibi hususlarda belirsizlikler öne çıkmaktadır. Oysa bunlar AB ile ABD uzlaşmasının çok taraflı ticaret sistemine önemli değerler katabileceği iki alandır. Tarafların bu konulara çözüm getirmeleri, ikili ticaret ve yatırımı bozan önemli engelleri kaldırmak için birlikte çalışmak hususunda ortak kararlılık göstermeleri gerekmektedir. Havaalanı emisyon politikası hakkındaki farklılıkları çözmek, iklim değişikliği insiyatifleri hakkındaki gelecek işbirlikleri için önemli bir dönüm noktası olacaktır. Yeni koşullar, hava araçları üretimi sübvansiyonu üzerine süregelen 30 yıllık savaşı da bitirecektir. DTÖ'nün çözüm mekanizması sistemi bu hususta siyasi bir çıkmaz üretmiştir. Tarafların anlaşmaları, TTYO'ya saygılarının ve ticaret ve yatırımların önünde uzun süredir duran engelleri kırma konusundaki niyetlerinin ciddiyetini gösterecektir.

TTYO'nun açıklanan hedefi ortak yargı ve güvenlik politikaları ile birlikte reel ve finansal ticaretin liberalizasyonundan daha ötededir. Hem ticari hem de düzenlemelere ilişkin idari engelleri kaldırarak malların, yatırımların ve sermayenin iki kıta arasında hareketliliği hedeflenmektedir. Bu anlaşma ile şirketler Avro-Atlantik alanında yatırım yapma, üretim ve yer değiştirme serbestisine sahip olacaklardır. Özünde bir serbest ticaret anlaşması olmasına rağmen aslında anlaşma kapsamı bunun çok daha ötesindedir. Teknik düzenlemelerin uyumlaştırılmasının yanı sıra sağlık düzenlemeleri, çevresel, sosyal engeller, gıda ile ilgili

engeller gibi tarife dışı engellerin de kaldırılması söz konusudur. TTYO kapsamındaki tarımsal ürünler, Avrupa Birliği'nin yakın geçmişe kadar en fazla korumacı politika izlediği (Akkaraca Köse, 2012:82,83) ve ABD ile ticaretinde ticaret fazlasını halen sürdürdüğü ve gıda düzenlemeleri ile hayvancılık konularında görüş ayrılıklarının derin olduğu bir alan olarak özel bir öneme sahiptir. Bu anlaşma AB ile ABD arasında imzalanan en büyük anlaşma olmakla birlikte ayrıca bu zamana kadar imzalanan da en geniş ekonomik anlaşma olacaktır. TTYO'nun üç ana müzakere alanı bulunmaktadır. İlk olarak gerek kamu ve gerekse özel pazarların endüstri, tarım, ticaret ve hizmet ticareti olmak üzere tüm alanlarda açılması söz konusudur. İkinci olarak tüm tarifelerin ve tarife dışı engellerin ortadan kaldırılması esas olmaktadır. Tarifeler özellikle tarım alanında önemli rol oynamaktadır. Tarife dışı engellerin kaldırılması da anlaşmanın kritik noktalarından biridir. Tüm sosyal, çevresel düzenlemeler ve yasalar, ticareti geliştirmek amacıyla tekrar gözden geçirilecektir. Endüstride kimyasal ürünler kullanımı, gıda ve sağlık düzenlemeleri, iş hukuku, çevre korumaya ilişkin düzenlemeler uyumlaştırılması söz konusudur. Üçüncü alan ise finansal hizmetlere ilişkindir. Sermayenin serbestçe dolaşımı garanti altına alınacaktır. Yatırımcının korunması için yatırımcı/devlet arasındaki anlaşmazlıkların çözümü için gerekli mekanizmalar kurulacaktır (Mot, 2014:127-135).

Transatlantik ticaretteki tarife oranları tarım, tekstil ve ayakkabı gibi istisnalar dışında ortalama olarak %3-%4 seviyelerindedir. Ancak birbirlerinin ana ticaret ortağı konumundaki AB ile ABD arasındaki tarife oranları düşük olsa da gerçekleştirilen ticaretin hacmi büyük olduğundan bu durum önemli kayıplara sebep olmaktadır. %20 seviyesinde gerçekleşen mal ticaretinin ötesinde özellikle %70 seviyesinde gerçekleşen hizmet ticaretinin liberizasyonu önem arz etmektedir. Ayrıca taraflar arasında tarife dışı engellerin kaldırılması hususunda da kapsamlı bir yapı ilk kez TTYO ile öne çıkmaktadır (Hübner, 2014:3).

TTYO'da en önemli unsur düzenleyici konularda uyumun sağlanması olmaktadır. Kazançların en yüksek düzeyde gerçekleşebilmesi için mevzuatların uyumlaştırılması gerekmektedir. Ancak gerekli düzenlemeler üzerinde kapsamlı bir anlaşmaya varılıp varılmayacağı hususu ise tartışmalıdır. Taraflar arasındaki mevzuat farklılıklarının bir kısmına yönelik görüşmelerde mutabakat sağlansa da bir kısım düzenlemelerde halen farklılıklar mevcuttur. Özellikle bazı farklılıklar kamu tercihlerine ve değerlerine dayanmaktadır. Örneğin pek çok Avrupa vatandaşı doğal gıda maddelerini tercih etmekte, Amerika vatandaşları ise genetiği değiştirilmiş bir takım alternatif gıda maddelerini tüketmektedir. Genel anlamda da AB mevzuatları daha tedbirli bir yaklaşım ile tasarlanmıştır. (Akhtar ve Jones, 2014:3). Taraflar arasında pek çok hususta ortak bir zemin oluşturulmaya çalışılsa da bazı konularda mutabakata varılması AB ve ABD'nin yasal düzenlemelerindeki farklılıklar nedeniyle zorlaşmaktadır. Örneğin ABD genetiği değiştirilmiş organizmalar (GDO) içeren ürünlerin güvenilir olduğu bakış açısına sahipken AB GDO'lu ürünlerin sağlığa ve çevreye zararlı olduğu düşüncesiyle bu ürünlere karşı kısıtlamalar uygulamakta ve pek çok ürünün ithalatını yasaklamış bulunmaktadır.

Mevcut standartlar ve düzenlemelerde varılacak bir anlaşmanın genel anlamda önemli etkileri olacaktır. Sağlık risklerinin bertaraf edilmesi, iş güvenliğinin sağlanması, çevre koruması ve firmaların finansal açıdan korunması gibi benzer amaçla ortaya konulmuş olan bu standartlar ve düzenlemeler her iki tarafa da farklı yapılar arz etmektedir. Bu bürokratik yapıların %10-%20 seviyesinde bir gümrük vergisine eşit bir yük yarattığı tahmin edilmektedir. Bu durum özellikle fazladan maliyetlere katlanmakta zorluk yaşayan küçük ve orta büyüklükteki işletmeleri etkilemektedir (European Commission, 2015:2).

Hizmet ticaretinde taraflar şeffaflık ve tarafsızlık içeren bağlayıcı taahhütler ile en üst seviyede bir liberalleşme öngörmektedir. Ayrıca tarafların yatırımcıların en üst seviyede

korunacağı ve bu sayede aralarında gerçekleştirilecek yatırımların cazibesinin arttırılacağı bir yapı tesis edilmesi, sebepsiz el koymaların engellenmesi, fikri mülkiyet haklarının aynı ölçüde korunması, adil ve eşit muamele ile firmalara eşit davranılması gösterilmesi, kamu ihalelerine ve kamu hizmetlerine ulusal, bölgesel ve yerel seviyelerde karşılıklı ve gelişmiş bir yapıda giriş sağlanması ve ayrımcı uygulamaların önlenmesi konuları da TTYO çerçevesinde ele alınmaktadır (Council of European Union, 2014: 6-10).

TTYO'nun oluşturulmasında bazı hususlara çözüm getirilmesinde bir takım zorluklar yaşanabilecektir. AB'den ABD'ye ihraç edilen malların bazı aşamalarda harca tabi olmasından, 2001 yılındaki terör saldırısı sonrasında sıkılaştırılan uygulamalardan ve uluslararası deniz konteyner ticareti sisteminde ABD'nin terör tehdidine karşı geliştirdiği bir takım önlemler nedeniyle Transatlantik ticaretteki gümrük prosedürlerinin maliyetlerindeki yükselişten, AB firmaları rahatsız olmaktadır. Bu önlemler ek maliyetler doğurmakta ve AB'den ABD'ye olan gönderileri geciktirmektedir. Ayrıca sınır ötesinde de bazı yıkıcı etkiler doğuran engeller söz konusudur. Sağlık ve etiketleme standartlarındaki farklılıklar gıda ticaretini sekteye uğratmaktadır. Ayrıca ABD'nin kümes hayvanlarında klor bazlı dezenfektan kullanması, et ürünlerindeki hormon düzeyi ve genetiği değiştirilmiş tarım ürünleri nedeniyle AB, ABD'den Özellikle gıda ticaretinden bu ürünleri ithal etmemektedir. AB'nin kimyasallar konusundaki düzenlemeleri de ABD firmalarının maliyetlerini yükseltmektedir. Hizmet sektöründe de bir takım engellerle karşılaşmaktadır. ABD belli kısıtlamaları kaldırmayı ve kabotajı müzakere etmeyi, muhalif grupların baskıları nedeniyle birçok kez reddetmiştir. Ayrıca bazı AB ülkeleri ABD'nin radyo ve televizyon yayımlarına kota uygulamakta, yine her iki tarafta da avukat, muhasebeci, mimar gibi lisanslı meslek grupları fazlaca prosedüre tabi tutulmakta, her iki tarafın mevcut düzenlemeleri posta, kurye ve ekspres kargo hizmetlerindeki rekabeti kısıtlamaktadır. Taraflar arasında sermaye hareketlerinde de potansiyel engeller çözüm beklemektedir. Teoride her iki taraf da firmalarına yerel firma gibi muamele edeceklerini taahhüt etmiş lerse de uygulamada sektörel ve yasal muafiyetler söz konusu olmaktadır. Sınır ötesi yatırıma yasal mevzuat izin verse de bazı siyasi faktörler araya girebilmektedir (Whyte, 2009:11-15).

3. AVRUPA BİRLİĞİ İLE AMERİKA BİRLEŞİK DEVLETLERİ ARASINDAKİ TİCARETİN DURUMU

TTYO halen dünya ekonomisinin önemli bir kısmını paylaşan AB ve ABD açısından büyük önem taşımaktadır. Günlük bazda 1,3 milyar euro değerinde mal ve hizmet Atlantığı geçmektedir. Toplam küresel mal ticaretinin yaklaşık üçte biri ve toplam hizmet ticaretinin yaklaşık %40'ı taraflar arasında gerçekleşmektedir. Transatlantik ekonomi her yıl ortalama 4.1 trilyon euro değerinde ticaret hacmi yaratmakta ve 15 milyondan daha fazla iş imkanı sağlamaktadır. AB ve ABD, birbirlerinin en güçlü yatırım ortağı pozisyonundadır. Ayrıca, AB ve ABD şirketleri, dünyadaki ar-ge şirketlerinin %60'ını ve ar-ge harcamalarının %69'unu oluşturmaktadır (Hübner, 2014:2; Hamilton ve Shwartz, 2013:2).

Tablo 1: 2013 Yılı İhracat ve İthalat Rakamları (milyar euro)

Ülke	İhracat	İthalat
AB (28)	1,736,574	1,653,013
Rusya	397,008	237,140
Kanada	343,645	347,714
ABD	1,188,165	1,753,128
Meksika	286,094	287,034
Brezilya	*	*
Çin (Hong Kong hariç)	1,663,284	1,468,257
Japonya	*	*
Güney Kore	421,368	388,203
Hindistan	253,453	350,912
Singapur	308,900	280,864

*Veri açıklanmamıştır.

Kaynak: (EUROSTAT, 2015)

Dünya genelinde özellikle büyük ekonomiler değerlendirildiğinde mal ticaretinin önemli bir kısmının AB ve ABD tarafından gerçekleştirildiği görülmektedir. 2013 yılında gerçekleştirdiği 1.736.6 milyar euro değerindeki ihracat ile AB ilk sırada yer almıştır. AB'yi Çin'den sonra 1.188.2 milyar euro değerindeki ihracat ile ABD takip etmiştir. Büyük ticaret hacmine sahip olan ABD'de özellikle ihracatta son yıllarda göreceli olarak belirgin bir düşüş yaşanmış ve 2013 yılında büyük ekonomiler arasındaki en yüksek ticaret açığına ulaşılmıştır. AB ve ABD, toplam ithalatın %31.1'ini, toplam ihracatın ise % 25'sini gerçekleştirmiştir. 2013 yılında ABD'nin ihracat payının %11'e, ithalat payının ise %16 seviyesine gerilediği görülmektedir. AB'nin ihracat ve ithalat paylarında benzer düşüşler yaşanmıştır. 2013 itibarıyla AB'nin ihracat payı %16.3, ithalat payı ise %15.4 olarak gerçekleşmiştir.

Tablo 2: 2004-2012 AB'nin ABD ile Hizmet Ticareti

Yıllar	ABD'ye İhracat	ABD'den İthalat	Denge
2004	117,8	108,6	9,2
2005	123,0	117,7	5,2
2006	133,3	124,7	8,6
2007	139,7	130,5	9,2
2008	133,9	133,9	0,0
2009	128,1	130,2	-2,1
2010	139,7	136,7	2,9
2011	149,7	142,8	6,9
2012	164,8	150,9	14,0

Kaynak: (EUROSTAT, 2015)

AB hizmet ticaretinin büyük bir kısmını ABD ile gerçekleştirmektedir. İthalat ve ihracat hacimleri birbirine yakın olmakla beraber 2009 yılındaki hizmet ticaretinde önemli düşüşler yaşanmıştır. İthalat 130.2 milyar euro seviyesine gerilerken ihracat 128.1 milyar euro seviyesine inmiştir. Daha sonra 2012 yılında ithalat 150.9 milyar euro, ihracat ise 164.8 milyar euro seviyesine yükselmiştir. Son on yıllık dönemde hizmet ticareti dengesinde meydana gelen fazla, mal ticaretine göre oldukça düşük seviyede gerçekleşmiştir. 2004 itibarıyla artmaya başlayan hizmet ticareti dengesi 2008 yılı itibarıyla neredeyse dengeye gelmiş, 2009 yılında ise 2.1 milyar euro düzeyinde açık vermiştir.

Tablo 3: 2004-2012 AB-ABD Arası Yabancı Sermaye Yatırımları (milyar euro)

Yıllar	ABD'ye Giden	ABD'den Gelen
2004	15.496	11.522
2005	36.525	67.217
2006	105.701	74.420
2007	178.289	194.987
2008	127.167	39.191
2009	95.215	108.639
2010	60.464	77.809
2011	163.406	260.487
2012	62.903	98.792

Kaynak: (EUROSTAT, 2015)

Doğrudan yabancı yatırımlar, taraflarda büyüme ve istihdama önemli katkılar yaratan bir unsur olarak öne çıkmaktadır. Bu yatırımların boyutu taraflar arası ticareti de olumlu etkilemektedir. 2004-2012 yılları arasında gerek ABD'de gerekse AB'de doğrudan yabancı yatırımlar iki kat artmıştır (Gambini vd, 2015:8). AB'den ABD'ye gerçekleşen doğrudan yabancı yatırımlar 2011 yılında 163.4 milyar euro düzeyine yükselmiş, 2012 yılında ise 62.9 milyar euro seviyesine gerilemiştir. ABD'den AB'ye gerçekleşen doğrudan yabancı yatırımlar da önceki yıllarda gerçekleşen seviyelerin yaklaşık yarısı oranında gerilemiş ve 2012 yılında 98.8 milyar euro olarak gerçekleşmiştir.

4. TRANSATLANTİK TİCARET VE YATIRIM ORTAKLIĞI'NIN MUHTEMEL ETKİLERİ

AB ile ABD arasındaki ticaret politikalarının TTYO çerçevesinde yapılandırılması çalışmalarında farklı etkiler meydana getiren farklı senaryo analizleri ortaya konulmuştur. İlk senaryo taraflar arasında herhangi bir politika değişikliği içermeyen bir temel üzerinden oluşturulurken, ikinci senaryo sadece tarife düzenlemelerinin gerçekleştirildiği bir kurgu, sadece hizmetlerin düzenlendiği bir kurgu ve sadece kamu ihalelerini içeren bir kurgu olmak üzere üç farklı şekilde tasarlanmıştır. Oluşturulan son senaryo ise tarifeleri, mal ve hizmetleri, yatırımları ve kamu ihalelerini eş anlamlı olarak değerlendiren kapsamlı bir yapıyı içermektedir. Geniş bir kapsam arz eden son senaryo, azalacak tarifeler ve kaldırılacak tarife dışı engellerin boyutuna göre mütevazı ve iddialı olmak üzere iki alt senaryo üzerinde inşa edilmiştir.

Etki analizi, dünya ticaretini ve üretimini kapsayan, ölçek ekonomilerini ve eksik rekabeti, sektörler arası bağlantıları, ticaretin yatırım etkisi yoluyla sermaye stoklarına etki etmesini dikkate alan bir genel denge modeli ile yapılmıştır. Senaryolar tarafların mevcut serbest ticaret anlaşmalarını kapsamakta ve Avrupa Birliği'nin Kanada ve Singapur ile gelecekte oluşturacağı serbest ticaret alanlarını da içermekte ve TTYO'nun 2017 yılında yürürlüğe girmesiyle beraber 2027 yılına kadar meydana gelecek etkileri ortaya koymaktadır. Birinci senaryoda taraflar arasındaki mevcut durum korunurken, ikinci senaryoda tarifelerin %98 oranında kaldırıldığı, hizmetlerdeki engellerin %10 oranında azaltıldığı, kamu ihalelerindeki engellerin %25 oranında azaltıldığı üç farklı durum değerlendirilmiştir. Kapsamlı bir anlaşmanın incelendiği son senaryoda ise tarifelerin %98 oranında azaltıldığı, tarife dışı engellerin %10 oranında azaltıldığı, hizmetler önündeki engellerin %10 oranında azaltıldığı, kamu ihalelerindeki engellerin %25 oranında azaltıldığı mütevazı bir alt senaryo ile

tarifelerin %100 oranında azaltıldığı, tarife dışı engellerin %25 oranında azaltıldığı, hizmetler önündeki engellerin %25 oranında azaltıldığı, kamu ihalelerindeki engellerin %50 oranında azaltıldığı başka bir alt senaryo üzerinden ortaya çıkan etkiler analiz edilmiştir (European Commission, 2013:29,30).

Tablo 4: Yıllık Büyüme Hızları (%)

Ülkeler	2001-2007	2007-2016	2007-2027
Avrupa Birliği	2,28	0,70	1,17
Amerika Birleşik Devletleri	3,30	1,74	1,90
Diğer OECD Ülkeleri	2,54	1,84	2,02
Doğu Avrupa	6,55	2,03	3,20
Akdeniz	4,98	3,55	3,93
Çin	11,21	9,06	8,24
Hindistan	7,91	7,53	6,19
ASEAN	5,70	5,01	5,19
MERCOSUR	4,28	3,86	3,97
Düşük Gelirli	5,94	5,43	5,56
Kalan Ülkeler	6,12	3,81	4,41

Kaynak: (European Commission, 2013: 32)

Mevcut olan tarife ve düzenlemelerin korunduğu ilk senaryoda kısa ve orta vadede taraflarda belirgin bir büyümenin ortaya çıkması beklenmemektedir. Bu durumda IMF tarafından dünya geneli için tahmin edilen büyüme oranlarında da herhangi bir değişikliğin gerçekleşmeyeceği öngörülmektedir. İkinci senaryonun sonuçları ise farklı kurgularda değişiklik arz etmektedir. Buna göre sadece tarifelerin dikkate alındığı durumda gayri safi yurtiçi hasıla değeri AB'de %0.10 oranında bir değişim gerçekleşirken ABD'de %0.04, sadece hizmetlerin dikkate alındığı durumda AB'de %0.01 oranında bir değişim gerçekleşirken ABD'de %0.03, sadece kamu ihalelerinin dikkate alındığı durumda ise AB'de %0.02 oranında bir değişim gerçekleşirken ABD'de %0.01 oranında bir değişimin gerçekleşeceği öngörülmüştür. Geniş kapsamlı olarak kurgulanan senaryoda ise mütevazı bir yaklaşımla gayri safi yurtiçi hasıla değeri AB'de %0.27 oranında, ABD'de ise %0.21 oranında bir değişime uğrarken iddialı yaklaşım ile AB'deki değişim %0.48 olarak, ABD'deki değişim ise %0.39 olarak gerçekleşmektedir.

Tablo 5: Senaryo Sonuçları (% ve milyar euro)

Kapsam	Ülke	GSYH Değişim (%)	Milli Gelir (milyar euro)
Tarifeler	AB	0.10	15.376
	ABD	0.04	4.942
Hizmetler	AB	0.01	2.540
	ABD	0.03	4.406
Kamu İhaleleri	AB	0.02	3.660
	ABD	0.01	1.455
Tümü (%20 yaygınlık)	AB	0.27	48.385
	ABD	0.21	33.022
Tümü (%80 yaygınlık)	AB	0.48	86.453
	ABD	0.39	65.015

Kaynak: (European Commission, 2013: 33-36)

TTYO'nun üçüncü ülkelere olan etkileri incelenirken AB ile ABD'nin küçük ulus devletlerden ve az gelişmiş ülkelerden ithal ettiği en önemli ürünler ve ticaret sapmasına uğrayacak savunmasız ürünler tanımlanmalıdır. Nitekim TTYO ile taraflar arasında kaldırılacak olan tarifler TTYO dışında kalan ülkelerin rekabet gücünde meydana gelecek potansiyel düşüşün boyutunu belirleyecektir (Rollo vd, 2013:2). Ancak iddialı senaryoda tarafların kazanımları en yüksek seviyede gerçekleşirken bu işbirliği ile meydana gelecek ticaretin büyüklüğü neticesinde küresel anlamda pozitif ekonomik etkiler tahmin edilmektedir. Bu anlamda dünya toplam gelirinin 238 milyar euro seviyesinde artacağı beklenmektedir. TTYO pek çok bölge açısından yarar sağlayacaktır. Gerçek anlamda bir ticaret yaratıcı etki ile olmasa da dolaylı yayılma etkisi nedeniyle düşük gelirli ülkelerde de %0.20 düzeyinde bir hasıla artışı hesaplanmıştır (European Commission, 2013:44).

İddialı ve kapsamlı bir TTYO işlenmiş tarım ürünleri üretiminde %0.57, kimyasallarda %0.37, motorlu taşıtlarda %1.54, diğer makinelerde %0.37, diğer imalatta %0.79, deniz yolu taşımacılığında %0.99, hava yolu taşımacılığında %0.44, finans sektöründe %0.42, sigortacılıkta %0.83, hizmetlerde %0.25, inşaatla %0.53 seviyesinde artış, elektrikli makinelerde %7.28, taşıma teçhizatında %0.08, metal ve metal ürünlerinde ise %1.5 oranında bir düşüş öngörülmektedir. Tarım, balıkçılık, ormancılık işlenmiş gıda, kimyasallar, motor ve motorlu taşıtlar, deniz yolu taşımacılığı, hava yolu taşımacılığı, finans, sigorta inşaat ve diğer hizmet sektörlerinde gerek nitelikli gerekse nitelsiz işgünün istihdamının ve bu sektördeki rekabet gücünün artması beklenmektedir. Diğer yandan elektrikli makine, metal ve metal ürünleri, gibi sektörlerinde ise düşüş yaşanacağı öngörülmüştür (European Commission, 2013:39,52).

TTYO'nun gerek tarafların gerekse üçüncü ülkelerin büyüme hızlarını arttırması beklenmektedir. Bu bağlamda genel ve yaygın bir pozitif etki ortaya konulmuştur. AB ve ABD'de gerek sektörel rekabet gücü gerekse toplam rekabet gücü yükselecektir. Senaryo sonuçlarından geliştirilen tüm kurgularda AB'nin gayri safi hasılasının daha fazla arttığı görülmektedir. Kapsamlı bir olası işbirliğinde ise her iki taraf da en yüksek kazancı elde etmektedir. Ancak bu yapıda da AB'nin kazancı ABD'den daha yüksek olmaktadır.

Tablo 6: İddialı Senaryo'nun Ülkelere Etkileri (% ve milyar euro)

Ülke	GSYH (% değişim)	Milli Gelir Artışı (milyar euro)
AB	0.48	86.453
ABD	0.39	65.015
Diğer	0.14	86.826
Yüksek Gelirli Ülkeler	0.19	27.552
Güney Avrupa	0.33	1.521
Akdeniz	0.08	1.657
Çin	0.03	9.065
Hindistan	0.04	1.860
ASEAN	0.89	18.998
MERCOSUR	0.03	2.151
Düşük Gelirli Ülkeler	0.20	1.639
Kalan Ülkeler	0.12	22.387

Kaynak: (European Commission, 2013: 44)

Taraflar arasında gerçekleştirilecek bu kapsamlı işbirliğinin üçüncü ülkelere de önemli etkileri olmaktadır. Genel etki analizlerinde genel refah artışının yaşanacağı sonucuna ulaşılsa da taraflar arasında tarifelerin kaldırılması, tarife dışı engellerin azaltılması ve mevzuatlarının uyumlaştırılması ile üçüncü ülkeler açısından maliyetler ve ticaret saptırıcı etkiler ortaya çıkacak ve bu gelişmeler de üçüncü ülkeleri yeni tedbirler almaya itecektir. Bu durum, dünya ticaretinin kurallarının bir anlamda değiştiği ve ülkelerin rekabet güçlerinin yeniden şekillendiği bir yeni düzeni ortaya çıkaracaktır.

5. SONUÇ

AB ve ABD'nin yavaşlayan büyüme hızları, gelişmekte olan ekonomilerin mevcut potansiyelleri ve uluslararası pazarda artan rekabet baskısı, AB ve ABD'yi Transatlantik ticareti geliştirmek üzere bir işbirliğine itmştir. Bu işbirliği ile yaratılacak yeni koşullar gelişmekte olan ekonomiler karşısında kaybedilen rekabet gücünün yeniden kazanılması fırsatı olarak görülmektedir. Bu yeni girişim, geçmişte sağlanan işbirliklerinden içerik ve seviye olarak daha kapsamlı bir yapı arz etmektedir. Bugün kendi aralarındaki ticareti tam potansiyeli ile gerçekleştiremeyen taraflar önemli refah kayıpları yaşamaktadırlar. Son yıllarda yavaşlayan büyüme hızları, istihdam ile ilgili sorunlar, pazar ve rekabet gücü kayıpları, AB ile ABD'nin aralarındaki ticaret ve yatırımları serbestleştirmeye yönelik bir yaklaşım geliştirmelerine yol açmıştır.

2017 yılında tesis edilmesi hedeflenen ortaklık ile tarife ve tarife dışı engellerin önemli bir kısmını kaldırılması, hizmet ticaretindeki kısıtlayıcı uygulamaların sonlandırılması, karşılıklı olarak yatırımların arttırılmasına yönelik olarak mevcut uygulamaların yeniden yapılandırılması, karşılıklı olarak kamu ihalelerine girişlerin serbest kılınması ve bu amaçlar doğrultusunda gerekli uyum çalışmaları ile mevzuat değişikliklerinin gerçekleştirilmesi hedeflenmektedir. Bu kapsamda taraflar arasında tarife ve tarife dışı engeller, ticarete dair teknik düzenlemeler, menşei kuralları, gümrük işlemleri, pazar girişleri, yatırımlar, kamu ihaleleri, fikri mülkiyet hakları, enerji ve işlenmiş ürün ticareti, sağlık ve bitki sağlığı gibi konular müzakere edilmektedir. Ayrıca rekabet, istihdam, çevre, devletlerarası uyumsuzluklar gibi hususlarda politikaların oluşturulması, yeni yapının sağlıklı bir şekilde sürdürülebilmesi açısından görüşmeler kapsamına alınmıştır.

Gıda, güvenlik, demiryolu ve havayolu taşımacılığı, çifte prosedür ve çifte onay süreçli sektörler, farklı standartlar ve düzenlemeler içeren farklı yapılar, farklı kamu tercihleri ve değerleri, fikir ayrılıkları ve bazı baskı grupları, TTYO'nun meydana getirilmesinde önemli birer engel olarak görünmektedir. Bu konularda ihtiyaç duyulan çözümler üretilemedikçe TTYO'dan beklenen yararların beklenen seviyede ortaya çıkması mümkün olmayacaktır. Nitekim bu sorunların çözümü pek çok sektörde zaman ve maliyet avantajı yaratarak somut kazançlar doğuracaktır.

TTYO, taraflar arasındaki ticareti serbestleştirerek ticaret hacimlerini arttıracak ve ortaya çıkan üretim etkisi ile beraber büyüme hızlarının yükselmesine neden olacaktır. İstihdam sorunlarının çözümünde ve yeni iş imkanlarının yaratılmasında da etki olacak olan TTYO, tarafların uluslararası pazardaki rekabet güçlerini arttıracaktır. Artan üretim, artan ürün çeşitliliği, düşen maliyetler, fiyat avantajının doğmasına yol açacaktır. Ayrıca mal, hizmet ve yatırımların serbestleşmesi bilgi ve teknoloji akışını hızlandıracak ve ar-ge yatırımları, inovasyon ve teknolojideki gelişmeler ile birlikte yaratılan katma değerler ve ülke hasılları daha da yükselecektir.

DTÖ'nün son dönemde dünya ticaretinin düzenlenmesinde yeni yaklaşımlar geliştirememiş olması bugün bu işbirliğini daha da önemli kılmaktadır. Nitekim TTYO, uluslararası ticaret

sistemindeki bir takım boşlukların dolması açısından küresel ölçekte standartların ve kuralların oluşmasında belirleyici olabilecek bir yapı ve kapsama sahiptir. Bu anlamda TTYO, iki taraf arasında meydana getirilen bir serbest ticaret anlaşmasından çok daha ötededir. Bu nedenle tüm kuralları ve stratejileri oluşturulurken şeffaflık, eşitlik gibi ilkeler çerçevesinde tarife ve tarife dışı engellerin kaldırılması, hizmet ticaretinin serbestleşmesi, istihdam yaratan yatırımlardaki kısıtlamaların kaldırılması, verimli bir finans piyasasının tesis edilmesi, mevzuat ve düzenlemelerdeki sıkıntıların giderilmesi gerekmektedir.

KAYNAKÇA

- AKHTAR, S.I. ve JONES, V.C. (2014). "Proposed Transatlantic Trade and Investment Partnership (TTIP): In Brief" CRS Report, Congressional Research Service: 1-13.
- AKIŞ, E. (2015). "Innovation and Competitive Power", *Procedia Social and Behavioral Sciences*: 1331-1320.
- AKKARACA KÖSE, M. (2012). "Agricultural Policy Reforms and Rural Development: Turkey and the EU", *Avrupa Çalışmaları Dergisi*, 11(2): 75-98.
- COUNCIL OF EUROPEAN UNION (2014). "Directives for the Negotiation on the Transatlantic Trade and Investment Partnership Between the European Union and the United States of America", Brussels.
- EUROPEAN COMMISSION (2013). "Impact Assessment Report on the Future of EU-US Trade Relations, COM 2013 136 final, Strasbourg.
- EUROPEAN COMMISSION (2015). "The Transatlantic Trade and Investment Partnership TTIP Explained", Strasbourg.
- EUROSTAT (2015). <http://eurostat.ec.europa.eu/eurostat>, 01.12.2015.
- GAMBINI, G., ISTATKOV, R. ve KERNER, R. (2015). "EU and US Form The Largest Trade and Investment Relationship In The World", *Eurostat Statistics in Focus*: 1-12.
- HAMILTON, D.S. ve SCHWATZ, P. (2012). "The Transatlantic Free Trade Area, A Boost to Economic Growth", *New Direction The Foundation for European Reform*: 1-10.
- HÜBNER, D. (2014). "The Transatlantic Trade and Investment Partnership", *Centre on United States and Europe, Strasbourg*: 1-10.
- MOT, A. (2014). "The Transatlantic Trade and Partnership, *Journal of Public Administration*", *Finance and Law*, Issue 5/2014:126-143.
- ROLLO, J., PARRA, M.M. ve OLLERENSHAW, S. (2013). "The Transatlantic Trade and Investment Partnership: Implications for LDCs and Small States", *The Commonwealth Trade Hot Topics*, Issue 102: 1-8.
- SCHOTT, J.J. ve CIMINO, C. (2013). "Crafting Transatlantic Trade and Investment Partnership: What Can Be Done", *Peterson Institute for International Economics*, Number PB13-8, Washington: 1-20.
- WHYTE, P. (2009). *Narrowing the Atlantic, The Way for EU-US Trade and Investment*, Centre for European Union Reform, London.